

Materiały do historii onkologii w Polsce Sources to the history of oncology in Poland

Wielkopolskie Centrum Onkologii w latach 1953–2003

Julian Malicki, Czesław Wojnerowicz, Zdzisław Kycler,
Janina Gumowska-Przybora, Barbara Cerkaska-Głuszak, Anna Wachowiak,
Aniela Pater, Małgorzata Twardochleb

The Greatpoland Centre of Oncology between the years 1953 and 2003

In the year 1952 a national anticancer programme had been developed in Poland and the Cancer Centre in Poznań has been established in its course. The person responsible for the Centre at its earliest was doctor Czesław Wojnerowicz. In March 1952 it had been decided that the existing Social Security Hospital in Poznań was to be transformed into an oncological hospital. By the end of 1953 a total of 100 oncological beds were already available in three wards: surgical, gynaecological and general oncological. Doctor Stefan Skowroński was appointed the first head of the Centre (1953-1975), later to be followed by professor Cezary Ramlau (1975-1989), doctor Alexander Górny (1989-1995) and, since 1995, associate professor Julian Malicki.

In March 1975 it had been decided that our Centre was to integrate and develop oncological medical services over the entire region, including the Poznań, Kalisz, Konin, Leszno and Piła voivodeships. In the eighties the hospital was rebuilt, and the number of beds was increased to 250; while from the year 2000 new construction works are being carried out, which are to be completed by 2005.

The Poznań Cancer Centre has always cooperated with the regional health service and local hospitals to provide training at the graduate and postgraduate level and also to carry out research into treatment and diagnosis of cancer diseases.

At present the Poznań Cancer Centre incorporates 7 oncological wards: Oncological Surgery I and II, General Radiotherapy I and II, Chemotherapy, Radiotherapy and Gynaecological Oncology and Anaesthesiology and Intensive Care. Every year a total of 11000 patients are treated, 120000 patients are seen in consulting rooms, 4000 patients undergo irradiation, 3500 patients undergo major surgical procedures and 1600 - one-day case procedures.

Już na początku lat dwudziestych ubiegłego stulecia uczeni zainteresowali się możliwością leczenia chorych na raka przy zastosowaniu promieniowania jonizującego. Było to bezpośrednią konsekwencją odkrycia promieniotwórczości oraz wynalezienia metod wytwarzania promieniowania elektromagnetycznego jonizującego, nazwanego potem rentgenowskim. Odkrycie radu przez Marię Curie z domu Skłodowską stanowiło kamień milowy w medycznym wykorzystaniu izotopów promieniotwórczych, gdyż właśnie rad okazał się jednym z najdłużej wykorzystywanych izotopów w medycynie. W Warszawie, w latach 1925-32 pod patronatem Marii Skłodowskiej-Curie powstał Instytut Radowy, który stał się zaczątkiem polskiej onkologii. W okresie międzywojennym leczeniem nowotworów zajmowały się również niektóre kliniki i zakłady Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. Wśród lekarzy, którzy zajmowali się leczeniem nowotworów i organizacją nowoczesnego lecznictwa onkologicznego wymienić należy profesorów: Karola Mayera i Antoniego Jurasza (juniora). Stworzyli oni podwaliny radioterapii

i podjęli starania o wybudowanie w Poznaniu Instytutu Radowego. W Klinice Radiologii, kierowanej przez profesora Karola Mayera, stosowano pionierskie w tym czasie metody napromieniowania. W Klinice Chirurgicznej, z inicjatywy prof. Antoniego Jurasza, utworzono oddział radowy, który dysponował aparatem rentgenowskim do terapii głębokiej oraz 144 mg radu. Napromienianiem na tym oddziale zajmował się dr Stanisław Bylina. Leczenie radem w Poznaniu prowadzone było też przez dr Tadeusza Alkiewicza.

W czasie wojny i okupacji rozwój badań naukowych w Polsce został zatrzymany, a działalność lecznicza bardzo znacznie ograniczona. Odbudowa lecznictwa onkologicznego po wojnie była trudna ze względu na zniszczenie szpitali i brak wykwalifikowanych kadr. W 1947 roku odbudowano Instytut Radowy w Warszawie, a następnie utworzono wzorowane na nim Instytuty w Gliwicach i w Krakowie.

Jednym z najważniejszych osiągnięć było zrozumienie potrzeby interdyscyplinarnego podejścia do leczenia no-

wotworów, wykorzystującego osiągnięcia naukowe chirurgii, radioterapii, histopatologii i nauk podstawowych – przede wszystkim fizyki i radiobiologii, w latach następnym uzupełnione o chemioterapię.

Stan wiedzy na temat leczenia chorób nowotworowych wskazywał, że skuteczność leczenia zależy głównie od wczesnego rozpoznania choroby i szybkiego rozpoczęcia odpowiedniej terapii. Obserwowano również stały wzrost liczby zachorowań i zgonów w wyniku chorób nowotworowych. Fakty te wpłynęły na podjęcie decyzji o powołaniu sieci placówek lecznictwa onkologicznego, czyli specjalistycznych samodzielnych ośrodków onkologicznych. W 1952 roku powołano specjalny komitet, którego jednym z zadań było stopniowe tworzenie regionalnych ośrodków onkologicznych na terenie całego kraju. Przewodniczącym komitetu został profesor Tadeusz Koszarowski.

W myśl założeń tego planu utworzono w 1953 roku ośrodek onkologiczny w Poznaniu. Zadanie organizacji ośrodka powierzono chirurgowi Czesławowi Wojnerowiczowi, do którego wkrótce dołączyli radioterapeuci Irena i Stefan Skowrońscy. Doktor (później profesor) Czesław Wojnerowicz w czasie okupacji przez 3 lata pracował w Instytucie Radowym w Warszawie. Dyrektor Instytutu Radowego prof. Franciszek Łukaszyk zaangażował dr Czesława Wojnerowicza do pracy w radioterapii powierzchniowej, wykorzystującej metodę Shaula, pod kierunkiem prof. Laskowskiego. Po wojnie dr Wojnerowicz powrócił do pracy w Klinice Chirurgicznej Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. W marcu 1952 r. zapadła decyzja o przeznaczeniu gmachu Szpitala Ubezpieczalni Społecznej w Poznaniu przy ulicy Raczyńskich 15 (obecnie ul. Garbary) na cele lecznictwa onkologicznego.

Dostosowanie obiektu do potrzeb onkologii napotykało na poważne trudności. Powszechnie bowiem powątpiewano w skuteczność leczenia raka, a tym samym w celowość tworzenia ośrodka onkologicznego. Jednak już 1 grudnia 1952 r. dr Czesław Wojnerowicz został mianowany przez ówczesnego wojewodę pierwszym etatowym

Ryc. 1. Przygotowania do pierwszej operacji w nowo wybudowanym bloku operacyjnym. Na pierwszym planie: prof. Czesław Wojnerowicz i dr Henryk Szulc (lata sześćdziesiąte ubiegłego wieku)

Ryc. 2. Zespół kliniczny. Od lewej: doc. Lucjan Przybora, dr Janina Gumowska-Przybora, dr Irena Skowrońska – druga od prawej (lata pięćdziesiąte ubiegłego wieku)

pracownikiem Wojewódzkiego Ośrodka Onkologicznego. Powierzono mu również dalszą organizację placówki.

W styczniu 1953 r. w wyniku ustaleń pomiędzy Dyrekcją Instytutu Onkologii w Warszawie, a Ministrem Zdrowia, powołano na dyrektora szpitala dr med. Stefana Skowrońskiego, pełniącego jednocześnie funkcję ordynatora Oddziału Ginekologicznego. Ordynatorem Oddziału Chirurgicznego został dr med. Czesław Wojnerowicz, ordynatorem Oddziału Ogólnego – dr med. Irena Skowrońska, kierownikiem Działu Patologii – dr med. Lucjan Przybora, a kierownikiem Ambulatorium Szpitala – dr Janina Gumowska-Przybora.

Dyrektor Stefan Skowroński dyplom lekarza uzyskał na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego w 1946 roku. W sierpniu 1947 roku podjął ponownie, przerwana przez okupację, pracę w Instytucie Radowym w Warszawie w Oddziale Radioterapii. Stopień naukowy doktora medycyny uzyskał w 1952 roku na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Gdańsku. W roku 1954 uzyskał tytuł specjalisty w zakresie onkologii ogólnej, a następnie w 1958 roku tytuł specjalisty II stopnia w zakresie radioterapii. Od 1960 roku pełnił funkcję specjalisty do spraw onkologii na terenie całej Wielkopolski. Obowiązki dyrektora Wojewódzkiego Specjalistycznego Ośrodka Onkologicznego w Poznaniu pełnił do marca 1975 roku, tj. do czasu reorganizacji ośrodka i utworzenia Specjalistycznego Onkologicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej. Do grudnia 1983 roku kierował Oddziałem Ginekologii Onkologicznej. W 1983 roku przeszedł na emeryturę i powrócił do Warszawy, gdzie w latach 1985-1987 pracował w stołecznej przychodni onkologicznej. Zmarł w 1988 roku.

W organizacji poznańskiego ośrodka onkologicznego uczestniczył również dr (później docent) Lucjan Przybora, który stworzył Pracownię Histopatologiczną i brał udział w nauczaniu onkologii lekarzy Szpitala i Przychodni. Był pionierem onkologicznej histopatologii klinicznej i badań cytologiczno-ginekologicznych na terenie Wielkopolski. Mając na co dzień do czynienia z różnorodnością obrazów mikroskopowych tej samej choroby, ale o odmiennym jej przebiegu klinicznym, rozumiał potrzebę kojarzenia różnych metod leczenia. Współpraca z patolo-

gami i klinicystami Akademii Medycznej w Poznaniu zaowocowała wprowadzeniem onkologicznych metod pobierania materiałów morfologicznych do badań histopatologicznych do powszechnej praktyki w onkologii. Wynikiem tej współpracy było również zorganizowanie i otwarcie w 1954 roku w I Klinice Położniczo-Ginekologicznej Pracowni Histopatologii, która w 1965 roku jako pierwsza w Polsce uzyskała statut Zakładu Patologii Narządu Rodnego Kobiety oraz organizacja Zakładów Patomorfologii w Miejskim Szpitalu Ginekologiczno-Położniczym i Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym.

Lecznictwo onkologiczne otwarte zostało zorganizowane przez dr Janinę Gumowską-Przyborę, która od roku 1953 prowadziła jednocześnie Wojewódzką Poradnię Onkologiczną i Ambulatorium Ośrodka Onkologicznego. W początkowym okresie działania Wojewódzkiej Poradni Onkologicznej (maj 1953 r.) obowiązki lekarza onkologa ogólnego pełnił również dr Stefan Skowroński, a obowiązki chirurga onkologa dr Czesław Wojnerowicz. Od 1958 r. Wojewódzka Poradnia Onkologiczna została przeniesiona do gmachu Wojewódzkich Przychodni Specjalistycznych przy ulicy Słowackiego. Powyższa zmiana miała korzystny wpływ na rozwój Wojewódzkiego Ośrodka Onkologicznego, gdyż umożliwiła zwiększenie liczby łóżek do 120. Stworzyło to również możliwość współpracy z innymi Przychodniami Specjalistycznymi. W 1959 r. otwarto Miejską Poradnię Onkologiczną przy ul. Chudoby, którą prowadził dr Cezary Ramlau.

W 1962 r. utworzono Miejską Poradnię Onkologiczną przy ulicy Kórnickiej, której kierownikiem została dr Aniela Pater. Wojewódzki Szpital Onkologiczny i Wojewódzka Przychodnia Onkologiczna w latach 60-tych dysponowały w terenie tzw. „wydzielonymi łóżkami onkologicznymi” – w szpitalach w Pniewach, Poniecu, Śmiglu i Opalenicy. Przyjmowano do nich chorych w ciężkich

Ryc. 3. Zespół kliniczny podczas badań: prof. Czesław Wojnerowicz i dr Henryk Szulc oraz doc. Lucjan Przybora (lata pięćdziesiąte ubiegłego wieku)

stanach, tylko ze skierowaniem ze szpitala onkologicznego lub z innych przychodni. Pacjenci byli okresowo wizytowani przez onkologów z Poznania.

W okresie pełnienia przez dr Stefana Skowrońskiego funkcji dyrektora szpital w Poznaniu uległ już w pierwszych latach znacznemu powiększeniu: w 1953 r. posiadał zaledwie 30 łóżek, mieszczących się początkowo tylko w części budynku, a przekształcił się w 1954 r. w nowoczesny na ówczesne czasy ośrodek, dysponujący 100 łóżkami. W skład szpitala wchodziły oddziały: Onkologii Ogólnej, Ginekologii Onkologicznej, Chirurgii Onkologicznej oraz Pracownia Histopatologiczna, Laboratorium Analityczne i gabinety do radioterapii.

Poza zorganizowaniem placówki i kierowaniem działalnością leczniczą kadry szpitala powierzono zadanie rozwijania i upowszechniania leczenia onkologicznego na terenie całej Wielkopolski. Realizacja tych zadań wymagała opracowania i wdrożenia koncepcji organizacyjnej, wyszkolenia specjalistów oraz rozwijania odpowiedniej bazy lokalowej szpitala i wyposażania go w sprzęt medyczny. Równocześnie z pracą organizacyjną i kliniczną dr Stefan Skowroński prowadził szkolenie kadry specjalistów onkologów i personelu technicznego, utrzymując stałe powiązania organizacyjne i naukowe placówki poznańskiej z Instytutem Onkologii w Warszawie.

W grudniu 1954 roku poznańscy onkolodzy zorganizowali w Poznaniu VII Zjazd Przeciwrakowy, poświęcony stanom przedrakowym i wczesnym postaciom raka. Oprócz przedstawicieli środowiska lekarskiego obradom przysłuchiwali się zaproszeni goście i mieszkańcy miasta. Miało to duże znaczenie dla upowszechniania wiedzy i wczesnego wykrywania chorób nowotworowych. Była to jedna z pierwszych konferencji onkologicznych, które potem wielokrotnie odbywały się w Poznaniu.

W latach 1958–59 rozbudowano Dział Radioterapii (którym kierowała dr, a potem dr hab. Irena Skowrońska), wyposażając go w cztery aparaty rentgenowskie do terapii głębokiej oraz w jeden aparat do terapii powierzchniowej. Gabinety do leczenia radem wyposażono w prototypowe, automatyczne urządzenia ochronne, które ograniczyły szkodliwe napromieniowanie personelu medycznego. Na oddziale dr I. Skowrońskiej stosowano leczenie tele- i brachyterapią, do której zastosowano prototypowe urządzenia ochronne. Na II piętrze utworzono Oddział Chirurgii Onkologicznej. Wybudowano też nowoczesny blok operacyjny z klimatyzacją, składający się z dwóch sal zabiegowych, pomieszczenia sterylizacyjnego i pokoju dla personelu bloku. W Poradni Chirurgicznej przeprowadzono konsultacje i badania kontrolne chorych oraz prowadzono wstępną diagnostykę zmian nowotworowych (endoskopie) i wykonywano mniejsze zabiegi operacyjne.

Zespołowi organizującemu ośrodek onkologiczny w Poznaniu przyszło działać w warunkach powojennego niedostatku środków niezbędnych do odbudowy, przebudowy i wyposażenia. Jednak powoli zaczął powstawać zespół specjalistów, nie tylko odpowiedzialny za prace organizacyjne, lecz podejmujący się zadania kompleksowego leczenia chorób nowotworowych. Szersze propagowanie leczenia onkologicznego rozpoczęło się wraz z urucho-

mieniem szpitala onkologicznego. Specyfiką ośrodka była od początku interdyscyplinarna i zespołowa praktyka kliniczna, oparta na naukowych podstawach chirurgii, radioterapii i histopatologii. Od samego początku radioterapeutów wspierali fizycy, którzy specjalizowali się w obliczaniu dawek terapeutycznych i ochronie pracującego personelu. Pracownią Fizyki kierował w latach 1962-68 mgr Krzysztof Jach, a następnie od 1968 do 1990 roku mgr Krystyna Prząda. Dopiero w późniejszym okresie włączono do leczenia onkologicznego chemioterapię i immunoterapię. Uzupełnianie leczenia chirurgicznego i radiologicznego systemową chemioterapią stworzyło podstawę do tzw. „leczenia skojarzonego”, czyli stosowania kombinacji różnych metod leczenia. Wykorzystanie nowych dziedzin nauki – zwłaszcza immunologii, farmakologii, fizyki, elektroniki i genetyki poprawiło dotychczasowe wyniki leczenia chorób nowotworowych.

W roku 1966 rozpoczęto budowę pawilonu przeznaczonego dla nowego aparatu do radioterapii – Gammatronu-3, którego budowa trwała dwa lata. W roku 1968 zmieniono nazwę Wojewódzkiego Ośrodka Onkologicznego na Wojewódzki Szpital Onkologiczny im. Marii Skłodowskiej-Curie, a następnie w 1975 roku na Specjalistyczny Onkologiczny Zespół Opieki Zdrowotnej.

W 1975 roku Przychodnia Onkologiczna przejęła pracę dwóch dzielnicowych Poradni Onkologicznych, działających przy ulicy Chudoby (od 1959 r.) i Kórnickiej (od 1962 r.). W Przychodni działały gabinety: ogólny, ginekologiczny, chirurgiczny oraz pracownie histopatologiczna i cytologiczna, zatrudniające specjalistów onkologów. Lekarze przyjmowali pacjentów z terenu całego woje-

wództwa, prowadzili działania w kierunku wczesnego wykrywania raka oraz sprawowali opiekę nad nieuleczalnie chorymi.

W 1975 roku, wraz z nowym podziałem administracyjnym kraju, nałożono na ośrodek onkologiczny w Poznaniu zadanie koordynacji leczenia onkologicznego na terenie nowo powstałych województw: poznańskiego, kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego, koszalińskiego i pilskiego. Ponadto leczono chorych z części województw: zielonogórskiego, bydgoskiego i gorzowskiego. W tym czasie obowiązki konsultantów wojewódzkich pełnili lekarze pracownicy poznańskiego ośrodka, odpowiednio dla województwa: kaliskiego – dr med. Irena Sobocińska, konińskiego – dr med. Aniela Pater, leszczyńskiego – dr med. Anna Wachowiak, pilskiego – dr med. Zdzisław Kycler, koszalińskiego – dr med. Cezary Ramlau.

W każdym z miast wojewódzkich powstała wtedy wojewódzka poradnia onkologiczna. W Poznaniu utworzono ponadto dwie miejskie poradnie onkologiczne, w dzielnicy Grunwald i Jeźyce. Obowiązki dyrektora objął w 1975 roku dr med. Cezary Ramlau. Dyrektor Ramlau rozpoczął współpracę z Akademią Medyczną w zakresie kształcenia studentów medycyny i pielęgniarek. Prowadzono również wykłady i ćwiczenia dla słuchaczy Pomaturalnego Studium Medycznego na Wydziale Elektroradiologii, co zaowocowało szeregiem nowych kadr techników medycznych. Zastępcą dyrektora ds. ekonomiczno-eksploatacyjnych była od 1975 roku aż do przejścia na emeryturę w 1989 roku pani mgr Łucja Morze, a obowiązki naczelnej pielęgniarki pełniły kolejno pani Janina Hirsch (1975-80), pani Maria Smolińska (1981-84), pani Lidia Rakoczy-Sorówka (1984-87) i pani Krystyna Walkowiak (1986-89).

W latach 1975-1996 kierownikiem Zakładu Radioterapii była dr med. B. Cerkaska-Głuszak, która jednocześnie pełniła funkcję specjalisty wojewódzkiego ds. onkologii województwa poznańskiego. Dr Głuszak była również współuczestnikiem zespołu onkologicznego w Klinice Hematologii Instytutu Pediatrii Akademii Medycznej w Poznaniu oraz prowadziła zajęcia na Wydziale Lekarskim AM w zakresie radioterapii.

W tym czasie pozyskano nową aparaturę do radioterapii – przyspieszacz liniowy Neptun, drugą bombę kobaltową Gammatron S i symulator Polex. W 1988 roku powiązано Zakład Radioterapii z 20-lóżkowym oddziałem szpitalnym i w 1990 roku dodatkowo z 18-lóżkowym oddziałem stanów lekkich, zlokalizowanym przy ul. Łąkowej. Wymagało to zwiększenia zatrudnienia personelu lekarskiego o dziesięciu lekarzy i technicznego do dwudziestu osób. Dr Cerkaska-Głuszak zainspirowała terapię zaawansowanych nowotworów głowy i szyi wysokimi dawkami frakcyjnymi z planowaną przerwą, a także napromienianie chłoniaków ziarnicznych z użyciem indywidualnych osłon płaszczowych, przedoperacyjne napromienianie raka odbytnicy i przełyku, napromienianie chorych na raka piersi po doszczętnych i oszczędzających zabiegach chirurgicznych oraz paliatywne napromienianie czerniaka skóry. Zwiększyło to skuteczność leczenia napromienianiem, a jednocześnie złagodziło toksyczność terapii. W 1975

Ryc. 4. Wielkopolskie Centrum Onkologii. Główne wejście od strony ulicy Garbary 15

Ryc. 5. Od lewej: dr Barbara Cerkaska-Głuszak, dr Jerzy Załuski, dr Zdzisław Kycler, Barbara Krysztofiak, mgr Krystyna Herwichowska, mgr Alina Jarmułowicz. (grudzień 1993 r.)

roku wyposażono Oddział Ginekologiczny w aparaturę do *after-loadingu*, a Pracownię Fizyczną w nowy sprzęt dozymetryczny. Wojewódzka Przychodnia Onkologiczna, zlokalizowana nadal przy ulicy Słowackiego, została ponownie włączona organizacyjnie do szpitala, a od 1975 roku zaczęła funkcjonować druga Poradnia Onkologiczna w dzielnicy Grunwald, ułatwiając dostęp do specjalistycznych porad większej liczbie chorych.

W związku z odejściem na emeryturę Ireny Skowrońskiej (1984 r.) i Stefana Skowrońskiego (1983 r.) funkcję ordynatorów objęli odpowiednio: Oddziału Ginekologii – dr med. Aniela Pater i Oddziału Ogólnego – dr Anna Wachowiak. W 1987 roku Wojewódzka Przychodnia Onkologiczna przekształcona została w Poradnię Onkologiczną. Obejmowała ona swą działalnością pacjentów kierowanych z innych Przychodni i chorych z okolic Poznania. Kierująca tą poradnią dr Janina Gumowska-Przybora przeprowadzała coroczne badania profilaktyczne i konsultacje chorych z okolicznych szpitali.

W roku 1978, z okazji 25-lecia utworzenia Ośrodka Onkologicznego w Poznaniu, odbyło się okolicznościowe spotkanie, na którym podsumowano osiągnięcia w lecznictwie onkologicznym w Wielkopolsce. Na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych w Specjalistycznym Onkologicznym Zespole Opieki Zdrowotnej zatrudnionych było: czterdziestu sześciu lekarzy, w tej liczbie czternastu specjalistów radioterapii, czterech specjalistów chirurgii onkologicznej i dwóch specjalistów chirurgii ogólnej. Poza tym zatrudnionych było sześciu specjalistów z innych dziedzin medycyny, osiemnastu pracowników z wyższym wykształceniem nielekarskim, sześćdziesiąt dwie pielęgniarki, trzydziestu trzech лаборantów oraz sto sześć osób personelu pomocniczego.

Przez cały okres swojej działalności Szpital Onkologiczny w Poznaniu, w powiązaniu z terenową służbą zdrowia, klinikami Akademii Medycznej oraz pozostałymi

szpitalami, prowadził badania diagnostyczne i leczenie chorób nowotworowych. W okresie pierwszych 25 lat działalności poznańskiego ośrodka onkologicznego przebadano około 540 tys. chorych. Leczone ponad 53 tys. chorych (39 tys. w oddziałach szpitalnych i 14 tys. ambulatoryjnie). Wykonano około 26 tys. zabiegów operacyjnych. Przeprowadzono ponad 1 mln seansów napromieniania chorych. Napromienianie radem zastosowano u ponad 13 tys. chorych.

W tym samym czasie w Akademii Medycznej w ramach Zespołu Onkologicznego utworzono Podzespół ds. Immunologii i Terapii Nowotworów. Prowadzono szkolenie specjalistyczne w zakresie radioterapii, chirurgii onkologicznej, jak również szkolenie podyplomowe dla lekarzy z innych specjalności oraz z lecznictwa podstawowego. W 1976 roku dr Cezary Ramlau wspólnie z prof. Simmem zorganizowali Klinikę Onkologii, przekształconą w 1988 roku w Katedrę Onkologii Akademii Medycznej. Mieściła się ona przy ulicy Łąkowej 1/2 w Poznaniu. Jej kierownikiem został prof. Jan Bręborowicz, który pełni tę funkcję do dzisiaj. W skład Katedry wchodzi: Klinika Onkologii, Klinika Opieki Paliatywnej i Intensywnej Terapii Onkologicznej, Zakład Patologii Nowotworów, Zakład Analityki Medycznej, Pracownia Radiologii i Zespół Poradni. W październiku 2001 roku zorganizowano konferencję z okazji 25-lecia Kliniki Onkologii Akademii Medycznej, której tematem były przeciwciała monoklonalne w onkologii.

W lipcu 1978 roku z inicjatywy lekarzy oraz władz administracyjnych Poznania i województwa poznańskiego powstał Społeczny Komitet do Walki z Rakiem, jako pierwszy tego typu w Polsce. Głównym celem tego stowarzyszenia było pozyskanie środków na rozbudowę szpitala onkologicznego i rozszerzenie akcji profilaktycznej chorób nowotworowych na cały region.

Skuteczność rozpoznania stanów przedrakowych, wczesnych postaci nowotworów złośliwych, a także wyniki leczenia sprzyjały podjęciu decyzji w sprawie rozbudowy bazy szpitalnej. Rozbudowa szpitala, zakończona w 1988 roku, pozwoliła na zwiększenie liczby łóżek do 250. W nowym obiekcie całe jedno piętro przeznaczono na utworzenie pracowni: histopatologicznej, analityki medycznej, mikrobiologii oraz pracowni hodowli tkankowych dla oceny wrażliwości na stosowane leki cytostaticzne. Pracownią Histopatologii i całym działem diagnostycznym kierował do roku 1992 dr med. Eugeniusz Simon, a kierownikiem Laboratorium była do roku 1991 mgr Alina Jarmułowicz. Kierownikiem Pracowni Bakteriologii została w roku 1988 dr med. Elżbieta Knapowska, która pełniła te obowiązki do przejścia na emeryturę w roku 2002.

W 1984 roku ordynatorem Oddziału Radioterapii Ginekologicznej została dr med. Aniela Pater. W miarę rozbudowy szpitala oddział ten powiększył znacznie ilość łóżek, a w 1986 roku, jako jeden z pierwszych w Polsce, otrzymał aparat selectron do *after-loadingu*. Pozwoliło to na zwiększenie bezpieczeństwa personelu i dokładniejsze planowanie dawki w obszarze napromieniowanym. Nadal stosowano rad do brachyterapii.

Równocześnie rozpoczęto w Oddziale Radioterapii Ginekologicznej leczenie cytostatykami, aż do wydzielenia w 1990 roku samodzielnego Oddziału Chemioterapii. Ze względu na zwiększenie ilości łóżek chirurgicznych utworzono dwa oddziały chirurgii onkologicznej, które znacznie rozszerzyły zakresy wykonywanych zabiegów w jamie brzusznej, klatce piersiowej i w operacjach plastyczno-rekonstrukcyjnych. Utworzenie ich poszerzyło zasięg działalności chirurgicznej i poprawiło warunki pracy personelu. Każdy z oddziałów posiadał osobny blok operacyjny z dwiema salami zabiegowymi i odpowiednim zapleczem.

Ryc. 6. Prof. Paweł Murawa (na pierwszym planie w środku) wraz z lekarzami Oddziału Chirurgii Onkologicznej I

W 1988 roku profesor Czesław Wojnerowicz przeszedł na emeryturę, pozostając na etacie konsultanta. Ordynatorem Oddziału Chirurgii I został dr hab. Paweł Murawa (później profesor), a Oddziału II – dr med. Zdzisław Kycler, który pełnił tę funkcję do czasu przejścia na emeryturę w roku 1994. W przebudowanych pomieszczeniach przychodni przyszpitalnych utworzono salę operacyjną, gdzie przeprowadzano mniejsze zabiegi chirurgiczne i diagnostyczne, nie wymagające hospitalizacji.

W związku z rozbudową szpitala i zwiększeniem liczby łóżek chirurgicznych utworzono w 1990 roku Oddział Anestezjologii i Intensywnej Opieki Medycznej, kierowany do chwili obecnej przez dr med. Józefa Mazurka. Z usług tego oddziału – wyposażonego w nowoczesny sprzęt – zaczęli korzystać nie tylko chorzy po dużych zabiegach operacyjnych, lecz również inni chorzy, wymagający intensywnej opieki medycznej. Zorganizowano również 20 łóżkowy Pododdział Chemioterapii, rozszerzony potem w samodzielny 34 łóżkowy Oddział Chemioterapii, którego ordynatorem od 1990 roku jest dr med. Jerzy Załuski. W ambulatorium chirurgicznym utworzono dwa, oddzielne dla każdego oddziału, gabinety przyjęć oraz blok operacyjny, służący wykonywaniu zabiegów chirurgicznych (około 3500 zabiegów rocznie).

Lata 1989/90 to okres wielkich zmian w kraju i służbie zdrowia. Do szpitali zaczyna napływać nowoczesna technologia. Coraz więcej lekarzy specjalistów wyjeżdża na szkolenia do ośrodków zachodnioeuropejskich. Następuje szybsza wymiana doświadczeń, która wraz z nowoczesnym sprzętem medycznym prowadzi do podniesienia standardu usług medycznych i poprawy wyników leczenia.

W roku 1989 dyrektorem ośrodka onkologicznego w Poznaniu zostaje dr med. Aleksander Górny, który pełni tę funkcję aż do śmierci w roku 1995. Funkcję zastępcy dyrektora do spraw lecznictwa objęła dr med. Grażyna Stryczyńska, a funkcję zastępcy ds. ekonomiczno-eksploatacyjnych inż. Małgorzata Kołodziej-Sarna (która pełni ją do dziś). Funkcję Naczelniej Pielęgniarki objęła w 1990 roku mgr Maria Smolińska. Funkcję tę pełniła do przejścia na emeryturę w roku 2003. Od roku 2003 obowiązki Naczelniej Pielęgniarki pełni mgr Zofia Cwalina.

W 1990 roku Specjalistyczny Onkologiczny Zespół Opieki Zdrowotnej zmienił nazwę na Wielkopolskie Centrum Onkologii. Od roku 1990 stopień naukowy doktora zdobyło ponad trzydzieści osób, a trzy osoby – stopień doktora habilitowanego. Po raz kolejny zmodernizowano Zakład Radioterapii. Zakład Radiologii wyposażono w nowoczesny sprzęt do diagnostyki, między innymi zakupiono tomograf komputerowy. Zakład Radiologii prowadził odtąd pełną diagnostykę radiologiczną (badania konwencjonalne i tomokomputerowe), ultrasonograficzną w zakresie onkologii oraz badania zabiegowe (przede wszystkim punkcje cienkoigłowe pod kontrolą sonograficzną i tomokomputerową). Zakład Fizyki Medycznej wyposażono w nowoczesną aparaturę dozymetryczną i komputerowy system planowania leczenia. Działalność Zakładu Fizyki Medycznej koncentrowała się na zagadnieniach dozymetrii klinicznej, planowania leczenia na-

promieniowaniem, ochrony radiologicznej. Kierownikiem Zakładu Fizyki Medycznej został w 1990 roku dr (później dr hab.) Julian Malicki. W 1992 roku kierownikiem Pracowni Histopatologii została dr med. Danuta Bręborowicz, a kierownikiem Pracowni Diagnostyki Laboratoryjnej mgr Krystyna Herwichowska, która pełniła te obowiązki do końca 2001 roku. W 1994 roku ordynatorem Oddziału Chirurgii Onkologicznej II został dr med. Marek Teresiak, a ordynatorem Oddziału Radioterapii Ogólnej I dr med. Maria Kubaszewska, ordynatorem Oddziału Radioterapii Ginekologicznej dr med. Andrzej Roszak (po odejściu na emeryturę dr med. Anieli Pater). W 1997 roku wycofano się z leczenia radem. W 2000 roku wprowadzono kompleksowe leczenie na Oddziale Radioterapii Ginekologicznej, łącznie z zabiegami operacyjnymi. Od roku 2002 Pracownią Diagnostyki Laboratoryjnej kieruje mgr Ewa Leporowska. W roku 2002 kierownikiem Pracowni Mikrobiologii został dr med. Zefiryn Cybulski.

W celu intensyfikacji działalności naukowej utworzono, przy współpracy z Akademią Medyczną, Zakład Diagnostyki i Immunologii Nowotworów. Zespół prof. Andrzeja Mackiewicza prowadzi badania nad genetycznie modyfikowaną szczepionką na czerniaka złośliwego. W Wielkopolskim Centrum Onkologii zintensyfikowano szeroki program dokształcania lekarzy, lekarzy specjalistów, m.in. w dziedzinie chirurgii onkologicznej, radioterapii i chemioterapii. Upowszechniano wiedzę o chorobach nowotworowych i ich profilaktyce. Dzięki współpracy z Bankiem Światowym utworzono konsorcjum wielkopolskie, a następnie pozyskano w 1996 r. aparaturę do Zakładu Radioterapii i Radiologii.

W roku 1995 dyrektorem Wielkopolskiego Centrum Onkologii został dr hab. Julian Malicki. Obowiązki dyrektora ds. lecznictwa przejął w 1996 roku dr med. Jerzy Załuski. Zainicjowany został program informatyzacji całego szpitala, który do 2002 roku spowodował objęcie całej działalności siecią informatyczną. Wielkopolskie Centrum Onkologii zostało włączone w 1997 roku do cen-

tralnego programu doposażenia w sprzęt do radioterapii, jako jeden z pięciu ośrodków referencyjnych w kraju. Realizacja nowoczesnego leczenia napromienianiem wymuszała sukcesywne wyposażenie Zakładu Radioterapii w najnowszą aparaturę: pięć aparatów megawoltowych, dwa symulatory, kilka systemów planowania leczenia, aparaty do brachyterapii LDR, HDR, PDR. Kierownikiem Zakładu Radioterapii została w 1996 roku dr med. Grażyna Stryczyńska, a kierownikiem Zakładu Radiologii w 1995 roku dr med. Ewa Sibilska.

W roku 1999 zmienił się system finansowania ochrony zdrowia w Polsce. W miejsce systemu budżetowego powołano regionalne kasy chorych, kontraktujące świadczenia w jednostkach ochrony zdrowia na rzecz ubezpieczonych. Zmiana systemu była wielkim wyzwaniem, bowiem wymuszała wprowadzenie rachunku ekonomicznego i podnoszenie standardu świadczeń. W 2001 roku zakończyła wieloletnią pracę (od 1975 r.), w związku z przejściem na emeryturę, główna księgowa pani Marianna Byczyńska i obowiązki jej przejęła mgr Mirella Śmigielska. Dział Organizacji i Nadzoru został zorganizowany przez mgr Annę Załuską, która kierowała nim przez wiele lat; od 1999 roku obowiązki kierownika tego działu pełni mgr Agnieszka Dyzmann-Sroka. Kierownikiem Działu Spraw Pracowniczych w 1996 roku została mgr Mirosława Kowalczyk.

Podstawowym zadaniem Wielkopolskiego Centrum Onkologii jest działalność lecznicza, diagnostyczna i propagowanie zasad wczesnego wykrywania nowotworów (co roku przeprowadzane są liczne badania przesiewowe dla wybranych grup ludności regionu Wielkopolski, finansowane przez Ministerstwo Zdrowia i regionalne kasy chorych). Dzisiaj Wielkopolskie Centrum Onkologii jest jednym z największych ośrodków onkologicznych w kraju. Centrum zostało zaliczone do grupy pięciu ośrodków referencyjnych w zakresie radioterapii w kraju. W roku 1999 rozpoczęto dalszą rozbudowę szpitala ze środków budżetu państwa. Rozbudowa potrwa do roku 2004 i ma na ce-

Ryc. 7. Obchody 45-lecia Wielkopolskiego Centrum Onkologii w Poznaniu. Od lewej: prof. Cezary Ramlau (były dyrektor) i dr hab. Julian Malicki (obecny dyrektor)

lu zapewnienie chorym wszechstronnego dostępu do prowadzonej diagnostyki oraz szeroko pojmowanej terapii przeciwnowotworowej. W nowo budowanym skrzydle szpitala znajdzie miejsce medycyna nuklearna, brachyterapia, nowoczesny blok operacyjny, pomieszczenia laboratoryjne i diagnostyczne. Poprawią się też warunki oczeki-

Ryc. 8. Wielkopolskie Centrum Onkologii od strony ul. Strzeleckiej. Z przodu: nowe skrzydło szpitala, które zostanie ukończone w 2005 roku, z tyłu: Kantor dawnej fabryki Cegielskiego (w restauracji) – administracja Centrum

wania chorych na poradę lekarską i badania diagnostyczne.

Obecnie w dwóch oddziałach chirurgicznych wykonuje się ponad 3,5 tys. operacji rocznie, leczą się promieniowaniem około 4,0 tys. chorych, udziela się ponad 120 tys. porad rocznie. Centrum posiada 278 łóżek, zatrudnia stu trzydziestu dziewięciu pracowników z wyższym wykształceniem, w tym dziewięćdziesięciu sześciu lekarzy. Zatrudnionych jest sto siedemdziesiąt osiem pielęgniarek, siedemdziesięciu czterech laborantów i techników oraz czterdzieści osiem osób w administracji. Wśród lekarzy jest dwudziestu dwóch specjalistów z radioterapii, dwudziestu specjalistów z chirurgii onkologicznej, czterech specjalistów chirurgii ogólnej, jedenastu specjalistów anestezjologii i intensywnej terapii, dziewięciu specjalistów chemioterapii, pięciu specjalistów radiologii. Centrum zatrudnia trzydziści trzy osoby w stopniu doktora, dwie w stopniu doktora habilitowanego i pięciu profesorów. Oprócz działalności leczniczej i diagnostycznej

w Centrum prowadzi się badania naukowe w zakresie napromieniania całego ciała przed przeszczepieniem szpiku kostnego, badania genetyczne, badania nad szczepionką przeciwnowotworową. W roku 1997 zakończono stosowanie radu na rzecz innych nowoczesnych i bezpiecznych izotopów. W Wielkopolskim Centrum Onkologii prowadzone są również zajęcia dydaktyczne dla studentów Akademii Medycznej i Uniwersytetu.

Porównanie ilości (w tys.) wykonanych zabiegów i porad w latach 1976, 1990 i 2001

	1976	1990	2001
Liczba udzielonych porad [w tys.]	40,9	110,8	118,0
Liczba leczonych na oddziałach [w tys.]	1,8	5,4	9,8
Liczba wykonanych zabiegów [w tys.]	4,6	3,7	9,7
Liczba wykonanych badań histopat. [w tys.]	7,6	14,9	30,7
Liczba pacjentów leczonych promieniowaniem [w tys.]	1,4	2,3	3,3

W Centrum mieszczą się redakcje dwóch czasopism naukowych: *Reports of Practical Oncology and Radiotherapy* (Redaktor dr hab. Julian Malicki) i *Współczesnej Onkologii* (Redaktor – prof. dr hab. Andrzej Mackiewicz). Od roku 1995 odbywają się co dwa lata międzynarodowe konferencje naukowe poświęcone onkologii.

W roku 1998 odbyły się obchody 45-lecia utworzenia Centrum, przy udziale władz państwowych, wojewódzkich i miejskich oraz zaproszonych gości zagranicznych. Obchody połączone były z międzynarodową konferencją onkologiczną.

Zakład Radioterapii i cały Szpital uczestniczą w tworzeniu i wdrażaniu nowoczesnego i zgodnego z normami ISO systemu zapewnienia jakości. Wielkopolskie Centrum Onkologii uzyskało certyfikat Systemu Zarządzania Jakością wg ISO 9001:2000 w zakresie leczenia z wykorzystaniem promieniowania jonizującego, wydany przez firmę certyfikującą Lloyd's Register Quality Assurance, poświadczającej wysoki standard usług medycznych i pozwalającej na wdrożenie nowoczesnych struktur zarządzania jakością.

Na zlecenie redakcji „Rzeczpospolitej” firma Medical Rating S.A. przeprowadziła badania poziomu usług szpitali sektora publicznego i nie publicznego. Szczegółowa lista 100 najlepszych szpitali w Polsce została opublikowana w „Rzeczpospolitej” 24 czerwca 2002 r. Wielkopolskie Centrum Onkologii zajęło na niej wysokie 9 miejsce. W kolejnych ogólnopolskich rankingach, przeprowadzonych przez tygodnik „Newsweek”, Wielkopolskie Centrum Onkologii zajęło 2 i 3 miejsce, a w rankingu tygodnika „Wprost” 1 miejsce wśród szpitali onkologicznych. W rankingu „Pulsu Biznesu” w kategorii wszystkich przedsiębiorstw Wielkopolskie Centrum Onkologii zajęło wysokie 456 miejsce w kraju, uzyskując tytuł „gazeli biznesu”.

Ryc. 9. Ogólnopolski Ranking Szpitali wg dziennika „Rzeczpospolita”. Na zdjęciu od lewej: Urszula Jeżewska (7 miejsce) – Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny nr 4 im. prof. W. Degi w Poznaniu; dr Tomasz Opala (6 miejsce) – Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny Akademii Medycznej w Poznaniu; dr Stanisław Góźdz (4 miejsce) – Świętokrzyskie Centrum Onkologii w Kielcach; prof. Bogusław Maciejewski (3 miejsce) – Centrum Onkologii-Instytut w Gliwicach; Zdzisław Zachwieja – prezes firmy Medical Rating – współtwórca ranking; prof. Zbigniew Religa (1 miejsce) – Instytut Kardiologii; Maciej Łukasiewicz – redaktor naczelny „Rzeczpospolitej”; dr Marian Przylepa (10 miejsce) – Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny nr 4 w Lublinie; Krzysztof Bederski (5 miejsce) – Krakowski Szpital Specjalistyczny; Małgorzata Kołodziej-Sarna (9 miejsce) – Wielkopolskie Centrum Onkologii; prof. Marian Zembala (2 miejsce) – Śląskie Centrum Chorób Serca

Ryc. 10. Collegium Runego. Jubileusz 60-lecia uzyskania dyplomu i 62-lecia pracy zawodowej prof. Czesława Wojnerowicza. Od lewej: dr Jerzy Załuski, inż. Małgorzata Kołodziej-Sarna, dr hab. Julian Malicki, prof. Czesław Wojnerowicz (kwiecień 2002 r.)

19 kwietnia 2002 roku w Collegium Runego Centrum obchodzono jubileusz 60-lecia uzyskania dyplomu i 62-lecia pracy zawodowej prof. Czesława Wojnerowicza – jednego z inicjatorów i założycieli ośrodka onkologicznego w Poznaniu.

Otrzymano i przyjęto do druku: 26 listopada 2003 r.

Piśmiennictwo

- * Ramlau C. *25 lat Specjalistycznego Onkologicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej im. M. Skłodowskiej-Curie w Poznaniu*. Poznań 1975.
- * Ramlau C. *Materiały do historii walki z rakiem w Polsce*. Poznań 1998.
- * Wojnerowicz C. *Udział Oddziału Chirurgicznego w organizowaniu i rozwoju Wielkopolskiego Centrum Onkologii*. Poznań 2001.